

سرمایه‌های خدایی

پای صحبت مرضیه شیر خدایی
معلم موفق دینی و قرآن

اشاره

مرضیه شیر خدایی دبیر موفق دینی و قرآن است و رمز موفقیتش را عامل بودن به آموزه‌های دینی و داشتن صمیمیت و صداقت با دانش‌آموزان می‌داند. وی معتقد است اگر معلم به سخنی که می‌گوید عمل کند، تأثیر آن در مخاطبش هرگز از بین رفتنی نیست.

شیر خدایی کارشناس الهیات و معارف اسلامی و کارشناس ارشد رشته علوم قرآن و حدیث است و کار رسمی‌اش را در آموزش و پرورش از سال ۱۳۷۲ آغاز کرده است. وی حدود هفت هشت سالی می‌شود که برای درس دینی و قرآن، کلاس موضوعی ترتیب داده است. آنچه در ادامه می‌خوانید، حاصل گفت‌وگوی صمیمی ما با خانم شیر خدایی در محل کار ایشان (ساختمان گروه‌های آموزشی شهر تهران) است.

گفت‌وگو: آزاده شاکری

کلاس ما با
رفع اشکال
شروع می شود
و بعد از آن
پرسش از
محتوای
کتاب است.
اگر بخواهیم
بچه هایی
فعال و پویا در
کلاس داشته
باشیم، باید با
تک تک آن ها
ارتباط لحظه
به لحظه
داشته باشیم
و تریبی دهیم
که هیچ یک از
آن ها از عرصه
فعالیت های
کلاس دور
نباشند

■ اگر قرار باشد از کلاس درس خودتان توصیفی اولیه و اجمالی داشته باشیم، چگونه خواهد بود؟

□ کلاس ما یک کلاس موضوعی و در یک مکان ثابت و مشخص است. در این کلاس از گیاهان سبز و میزهای گرد با رومیزی های سبز، که گلی لیمویی در وسطشان بوده است، استفاده شده است. من ظاهر کلاس را به کمک کسی که در طراحی تخصص داشت، تغییر دادم. البته از بچه ها در این خصوص نظرسنجی شد و در نهایت با کمک آن ها، خانواده هایشان و مدیریت مدرسه کلاس فعال شد. الحمدلله فضای کلاس برای بچه ها فضای آرامش بخشی است. خدا را شاکرم که شرایط ظاهری و فیزیکی کلاس به گونه ای است که بچه ها از حضور در کلاس لذت می برند. کلاس را با سلام و دعای سلامتی برای امام زمان شروع می کنیم

هر جلسه روی تخته حدیث یا سخنان پندآموزی را می نویسم. امسال بیش از یک صد حدیث از پیامبر (ص) نوشته و برای بچه ها توضیح داده ام. به نظر من این کار مؤثری است و در اثر تکرار مفاهیم این احادیث ملکه ذهن دانش آموزان می شود و فراموش نخواهد شد. شاید از شکلی به شکل دیگر درآید ولی ماندگار خواهد بود. کلاس ما با رفع اشکال شروع می شود و بعد از آن پرسش از محتوای کتاب است. اگر بخواهیم بچه هایی فعال و پویا در کلاس داشته باشیم، باید با تک تک آن ها ارتباط لحظه به لحظه داشته باشیم و تریبی دهیم که هیچ یک از آن ها از عرصه فعالیت های کلاس دور نباشند.

کلاس در گروه های سه چهار نفره گروه بندی شده است و کار بیشتر به شکل گروهی انجام می شود. در بخش ارزش یابی مستمر هم از بچه ها خواسته می شود فعالانه عمل کنند. طراحی سوالات تستی، جاخالی، تشریحی و طرح جدول از جمله فعالیت هایی است که از بچه ها خواسته می شود و گاه خود بچه ها سوالاتی را که طراحی کرده اند از هم کلاسی های شان می پرسند. از بچه ها می خواهم همواره درس را پیش از کلاس مرور کنند تا به موضوع آن اشراف داشته باشند. اگر تعداد زیادی از بچه ها «پیش مطالعه» نداشته باشند، پنج تا ده دقیقه فرصت می دهم تا درس جدید را مطالعه کنند و یکی از گروه ها به صورت داوطلب یا انتخابی درس را برای بقیه توضیح دهد. گاهی هم بعد از پیش مطالعه، چند سؤال را به صورت کتبی یا شفاهی مطرح می کنم و با توجه به مطالعات شان میزان توجه آن ها را به پیش مطالعه محک می زنم و سعی می کنم با کمک خود بچه ها، درس را مرحله به مرحله به آن ها ارائه کنم. سؤال و جواب از ناحیه بچه ها و ساماندهی این سؤال و جواب ها می تواند به هدف اصلی درس منتهی شود.

در کلاس از نرم افزارهای آموزشی استفاده می کنیم. مثلاً در بخش تلاوت آیات، سی دی های تلاوت پخش می شود و از این طریق توجه بچه ها را به آیات و قرائتشان جلب می کنیم. علاوه بر این، خودم هم آیات را به شیوه ترتیل برای بچه ها می خوانم. گاه آیات سه چهار بار برای بچه ها خوانده می شود و بعد در مواردی که بخشی از کتاب نیاز به ترجمه دارد، دانش آموزان به صورت گروهی کار را آغاز می کنند.

توجه به پیام آیات و اجرای مواردی که در طی درس مطرح شده، از دیگر فعالیت های کلاسی است. از بچه ها می خواهیم که همواره به نکات اخلاقی و به قوانینی که در جلسه اول کلاس مطرح شده است پایبند باشند.

مثلاً اگر دانش آموزی مطلبی را، هر چند پیش یافتاده، در کلاس مطرح می کند، سایر دانش آموزان با او برخورد نامناسبی نداشته باشند تا وی در این زمینه جرئت اظهار نظر پیدا کند.

سعی من این است که با رعایت نکات اخلاقی، بچه ها را علاوه

لحظه لحظه کلاس از آن‌ها بخواهد که همراهی‌اش کنند، بلکه آن‌ها خودشان به دنبال معلم حرکت می‌کنند. این شیوه قابل اجرا نیست مگر این‌که در ابتدای کار معلم انتظارات خود را از بچه‌ها مشخص کند و نظرات آن‌ها را بشنود.

معلم باید با کمک کردن، بچه‌هایی را که نسبت به بقیه کلاس عقب‌افتادگی دارند به سطح کلاس برساند یا اگر دانش‌آموز قابلیت و توانایی خاصی دارد با استفاده از این قابلیت‌ها او را، ضمن مهار کردن فعال سازد. چون سرکشی دانش‌آموز در کلاس به دلیل این است که او از بقیه کلاس ضعیف‌تر یا قوی‌تر است. آشنایی معلم با ویژگی‌های رفتاری و شخصیت دانش‌آموزانش بسیار ضروری است.

من معتقدم که حتی شیوه تنبیه هم اهمیت زیادی دارد. من هیچ‌گاه دانش‌آموز را با بیرون کردن از کلاس تنبیه نمی‌کنم، بلکه با سکوت کردن یا دروغ کردن نگاهم از او، او را به خود می‌آورم.

■ آیا خروجی و برون‌داد کلاس درس تان را ارزیابی می‌کنید؟ شاخص‌های ارزیابی تان چیست؟

□ خروجی‌های کلاس، فقط حاصل تلاش من معلم نوعی نیست و عوامل متعددی در این خروجی‌ها مؤثر است اما خدا را شاکرم که با دانش‌آموزان در سنوات قبل ارتباط خوبی برقرار کرده‌ام، به طوری که هر جا مرا ببینند به طرفم می‌آیند و حال و احوال می‌کنند.

یکی از کارهایی که در برنامه کلاس من است، نماز اول وقت در کلاس است. ما فرشی داریم که هنگام اذان آن را پهن می‌کنیم و نماز اول وقت می‌خوانیم. خیلی از بچه‌ها می‌گویند ما در وقت اذان به یاد شما می‌افتیم و حتی اگر بخواهیم در خواندن نمازمان تنبلی کنیم با خودمان می‌گوییم اگر در کلاس شما بودیم خانم شیرخدایی نماز می‌خواند و این تأثیر حتی اگر به صورت یادآوری نماز اول وقت در کلاس من باشد کافی است و حتماً زمانی تأثیر عملی‌اش را نشان خواهد داد. مواردی بوده است که دانش‌آموزان بعد از فراغت از تحصیل به من گفته‌اند که پایبندی به نماز اول وقت را از این کلاس‌ها دارند.

نظم و انسجام در نوع پوشش و رفتار هم از دیگر مواردی است که بچه‌ها سعی می‌کنند آن‌ها را رعایت کنند. برای مثال یک بار یکی از دانش‌آموزان از من سؤال کرد، اگر اسلام دینی جامع است و پاسخ‌گوی همه نیازهای انسان در دنیای امروز است. چه طور می‌توان هم دیندار بود و هم از زیور و زینت و آرایش استفاده کرد و گناهی مرتکب نشد؟ من از آن روز به فکر فرو رفتم و سرانجام به این دانش‌آموز پیشنهادی دادم که نظرش را تأمین کرد و خدا می‌داند که در هر سال تحصیلی این شیوه برای دانش‌آموزان چه قدر جالب و جذاب بوده است.

درواقع معلم دینی باید، ضمن تاسی به پیامبر(ص) ویژگی‌های رسالت مهم معلمی را کسب کند. او باید از جنس خود بچه‌ها باشد،

بر مفاهیم کتاب درسی، با درس چگونه زندگی کردن آشنا کنم، از جمله رفتار صحیح و آداب زندگی انسانی - اسلامی را در تمام مراحل کلاس به همدیگر نشان دهیم. مواردی مثل این‌که وسط کلام هم نپرند و کلام هم را قطع نکنند. من با استفاده از سکوت در زمان ناآرامی کلاس یا صحبت کردن بچه‌ها با هم، توجه بچه‌ها را به کلاس جلب می‌کنم. تمرین خوب گوش کردن، رعایت احترام متقابل در جمع و رعایت نکاتی هم چون توجه کامل به مخاطب و توجه به مفاهیمی که به صورت لقلقه زبان درآمده‌اند از مواردی است که آن‌ها را به بچه‌ها تأکید می‌کنم.

در نهایت هم، خلاصه و چکیده‌ای از درس را با بچه‌ها جمع‌بندی و مرور می‌کنیم و در پایان تکلیف جلسه بعد را مشخص می‌کنم. تکالیف در قالب عملی کردن پیشنهادهای انتهای هر درس، پاسخ و تحقیق انتهای هر درس و سؤالاتی که درباره موضوع درس آن روز یا درس آینده آمده است تعیین می‌گردد و از بچه‌ها خواسته می‌شود با مراجعه به اینترنت یا کتاب‌های مختلف آن‌ها را انجام دهند.

■ آیا روش خاص و منحصر به فردی در تدریس و اداره کلاس دارید؟

□ اکثر همکاران همین روش را به کار می‌برند اما موفقیت در پایبندی به اصول در تمام لحظات دشوار است. باید به آنچه می‌گوییم و علم داریم عامل باشیم.

علاوه بر این من فکر می‌کنم بچه‌ها از توجه به هماهنگی و نظمی که در پوشش معلم خود می‌بینند، لذت می‌برند.

نکته مهم دیگر، داشتن صمیمیت و صداقت نسبت به بچه‌ها، تکریم شخصیت آنان و ارزش قائل شدن به آن‌هاست. باید توجه داشت که در عین اظهار صمیمیت با بچه‌ها هیچ‌گاه حریم بین معلم و شاگرد شکسته نشود. باید بچه‌ها را در هر جای مدرسه دیدیم، مورد تفقد قرار دهیم و با آن‌ها ارتباط برقرار کنیم و دانش‌آموزان را خیلی راحت ببخشیم

معلم باید بچه‌ها را همیشه طرف مشورت خود قرار دهد. این باعث می‌شود که به معلم نزدیک شوند و در تمام مراحل یادگیری همراه او باشند. البته معلم تصمیم آخر را می‌گیرد. یکی دیگر از کارهایی که به ارتباط بهتر من با دانش‌آموزان کمک کرده، این است که در پایان هر ترم یا دوره از آن‌ها می‌خواهم نقاط ضعف و قوت کلاس را بدون ذکر نام و مشخصات بنویسند. این کار به من خیلی کمک می‌کند.

به نظر من اگر بخواهیم در انتقال مفاهیم موفق باشیم، باید قبلاً از لحاظ شخصیتی علاقه‌ای بین ما برقرار شده باشد. علاوه بر آن باید اطلاعاتم به‌روز باشد و به منابع آموزشی مورد نیاز دسترسی داشته باشم.

هرچه معلم آماده‌تر و به‌روزتر باشد بچه‌ها بیشتر او را همراهی می‌کنند و وقتی معلم را پذیرفتند دیگر نیازی به این نیست که در

سعی من این است که با رعایت نکات اخلاقی، بچه‌ها را علاوه بر مفاهیم کتاب درسی، با درس چگونه زندگی کردن آشنا کنم، از جمله رفتار صحیح و آداب زندگی انسانی - اسلامی را در تمام مراحل کلاس به همدیگر نشان دهیم

بچه‌ها با او احساس بیگانگی نکنند، حریص به هدایت دانش‌آموزان باشد، ناراحتی و مشکل آن‌ها را ناراحتی و مشکل خود بداند و به دنبال حل آن‌ها تلاش کند و دل‌سوز و مهربان باشد.

■ در برابر واکنش‌های منفی دانش‌آموزان چگونه و چه عکس‌العمل‌هایی نشان می‌دهید؟

□ بچه‌ها همیشه به من می‌گویند آن‌هایی را که شما بیشتر اذیت می‌کنید، بیشتر تحویل می‌گیرید! من در حد بضاعت سعی می‌کنم ائمه (ع) را در این زمینه الگوی خودم قرار دهم. ائمه ما آزاردهندگان و مخالفان را با رفتار کریمانه خود به تربیت‌شدگان مکتب اسلام تبدیل می‌کردند.

علاوه بر این، معلم وقتی علت را شناسایی کرد می‌تواند با آن برخورد کند و اگر دانش‌آموز مشکلی داشت باید با ریشه‌ابی مشکل او را حل کند.

■ آیا برای دانش‌آموزان مطالعه هدفمندی که با کارتان مرتبط باشد دارید و چه قدر؟

□ من از دانش‌آموزان هر پایه می‌خواهم سؤالات مورد نظرشان را بنویسند و بعد آن‌ها را دسته‌بندی می‌کنم. به سؤالاتی که پاسخ‌شان را می‌دانم، بعد از این که تشنه دانستن شدند، پاسخ می‌دهم و برای سؤالاتی که پاسخ‌شان را نمی‌دانم سیر مطالعاتی‌ام را طوری تنظیم می‌کنم که به آن پاسخ‌ها برسم.

■ برخی از منابع مورد استفاده‌تان در سال‌های اخیر را بیان کنید.

□ استفاده از سایت‌های اینترنتی مختلف، کتاب‌هایی که در زمینه روش‌های فعال و نوین تدریس نوشته شده، مجلات مختلف از جمله مجله رشد آموزش معارف اسلامی. این مجله در زمینه‌های مختلف آموزش واقعاً مورد استفاده است. بهره گرفتن از تجارب همکاران در قالب مقالات در این مجله می‌تواند راه‌گشا باشد.

■ آیا روش‌های تدریس‌تان پویا و قابل انعطاف هستند؟ چگونه؟

□ من سعی می‌کنم هر جلسه‌ام با جلسه بعد متفاوت باشد. من اصول ثابتی را در کارم رعایت می‌کنم اما به این علاقه دارم که هر جلسه تدریس‌م با نوآوری همراه باشد تا برای آن‌ها جذابیت ایجاد کند و تکرار مکررات نباشد.

با توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در کلاس‌های مختلف، سعی می‌کنم کاری که در هر کلاس انجام می‌دهم متفاوت و متناسب با موضوعات و دانش‌آموزان خاص آن کلاس باشد.

باید هر سال به فراخور آن سال و متناسب با اتفاقات روز تغییراتی در شیوه تدریس اعمال شود. مثلاً من در سال‌های گذشته همیشه احادیثی از معصومین را روی تخته می‌نوشتیم، اما بعد از توهین کشور دانمارک به پیامبر(ص)، برای تقبیح عمل آن‌ها و اظهار ارادت به آن

حضرت و بهره‌گیری از کلام ایشان از آن سال به بعد مشخصاً سخنان پیامبر(ص) را به صورت هدفمند برای بچه‌ها انتخاب کرده‌ام. معلم باید با توجه به ضرورت‌ها شیوه تدریسش را تعیین کند.

■ به نظر شما حجم و محتوای کتاب درسی با توانایی‌های دانش‌آموزان متناسب است؟

□ تغییراتی که جدیداً در کتاب ایجاد شده بسیار خوب است اما کتاب‌های درسی باید طبق استانداردهای موجود هر چهار سال یک‌بار تغییر کند و این تغییرات باید براساس شرایط زمان، مکان، سن و سال مخاطب، جنسیت او و به‌روزرسانی مطالب مورد نیاز صورت بگیرد. همراه با تغییر کتاب لازم است برای همکاران نیز دوره‌های توجیهی برگزار شود که متأسفانه با وجود تغییر یافتن کتاب، همکارانی هستند که متأسفانه جزوه‌هایی از کتاب قبلی را به بچه‌ها می‌دهند و از آن هم امتحان می‌گیرند و بچه‌ها فقط در زمان امتحانات نهایی کتاب اصلی را می‌خوانند!

در بین کتاب‌های درسی به نظر من کتاب سال اول کاربردی‌تر است، کتاب‌های سال‌های دیگر بیشتر به انتقال مفاهیم دینی اختصاص یافته است اما باید توجه داشت که مثلاً در انتقال مفهومی به نام توکل، ارائه حکایت‌های مرتبط موضوع را برای دانش‌آموز عینی‌تر و ملموس‌تر می‌کند.

■ چرا نمرات دانش‌آموزان در درس دینی پایین است؟

□ به نظر من شیوه ارزش‌یابی ما باید اصلاح شود. مفاهیم دینی اگر عملی نشود کاربرد ندارد. باید شیوه تدریس ما به گونه‌ای باشد که حضور خدا در زندگی افراد ملموس شود و خودکنترلی حقیقی برای آن‌ها به‌وجود بیاید. برای مثال، ما بحث حجاب را مطرح می‌کنیم اما چند درصد از خروجی‌های ما حجاب درستی دارند؟ اگر کار به شیوه درستی انجام می‌شود چرا ما این همه بد حجاب داریم؟ البته عوامل مختلفی در این مسئله مؤثر است و فقط کلاس دینی و شیوه ارزش‌یابی تأثیرگذار نیست، اما به اعتقاد من ارزش‌یابی درس دینی و قرآن فقط با نمره به‌دست نمی‌آید. خیلی وقت‌ها نیت درونی فرد را هم نمی‌توانیم محک بزنیم چون جز خدا کسی از آن خبر ندارد. شیوه ارزش‌یابی این دروس باید متفاوت از سایر دروس باشد و باید تا حدودی (نه به طور کامل) کمیّت را از آن حذف کرد.

■ و سخن پایانی؟

□ در کارمان حقیقتاً و خالصانه فقط خدا و خشنودی خدا را در نظر بگیریم، که اگر چنین باشد، خداوند خود بالاترین برکت‌ها و خیرات را شامل حال انسان می‌کند.

نکته پایانی این است که بچه‌ها سرمایه‌ها و امانت‌های خدایی هستند، مراقب باشیم به این سرمایه‌ها خیانت نکنیم.

■ از حوصله و نشاط شما در این گفت‌وگو صمیمانه تشکر می‌کنم.

من معتقدم که حتی شیوه تنبیه هم اهمیت زیادی دارد. من هیچ‌گاه دانش‌آموز را با بیرون کردن از کلاس تنبیه نمی‌کنم، بلکه با سکوت کردن یا دریغ کردن نگاهم از او، او را به خود می‌آورم

